

چەند وانەيەكى پووخان؛ له ئەفغانستانهوه بۆ

سووريا

“قەيرانەکانی ئەفغانستان و سووريا دەری دەخن، که پشتبەستنی زۆر به زلهیزه دەرەکیهکان، لاوازی له بهیژکردنی توانا ناوخۆییەکان، بيمتمانەیی خەلک به حکومەت و، وەرینی مۆرالی سەربازی، ھۆکاری سەرەکین بۆ پووخانی حکومەتەکان.”

وەرگیژان: پینووس

پووخانی دوو سیستەمی کۆماری له ئەفغانستان و سووريا لیکچوون و جیاوازییان هەیه که وانەیی بۆ داھاتوو دەبێت. له جەنگی تالیبان له دژی کۆماری ئەفغانستان، تالیبان سەرەتا سەرنجی لەسەر گرتنی شاروچکەکان بوو، پاشان به دەسەلاتی زیاتر بەرەو شارە گەورەکان و دواچار پایتەخت پیشڕهویی کرد. دواتر توانییان به کەلکۆەرگرتن له تاکتیکەکانی وەک گەمارۆدانی وردە وردە و دروستکردنی تیرۆر و ھەولدان بۆ دامەزراندنی پەيوەندیی دیپلۆماسی لەگەڵ ولاتانی ناوچەکە، ھیز و دەسەلاتی خۆیان زیاد بکەن.

له سووريا نەیارانی بەشار ئەسەد ھاوشیۆھی “دەستەیی تەحریر شام” له ناوچە گوندشین و سنووریەکانەوه دەستیان به پیشڕهویی کرد. ئەم گرووپانە تاکتیکي ھاوشیۆھی تالیبانان بەکار ھێنا: دەستبەسەرداگرتنی ناوچە کەمدانیشتووەکان و پاشان بەکارھێنانی ئەو ناوچانە وەک بنکە بۆ ھیرشکردنە سەر شارە گەورەکان. ھەردوو گروویی یاخیبوو ھەولیان دا کۆنترۆلی جوگرافی بەدەست بەینن، چونکە دەیانزانی کۆنترۆلکردنی پارچە خاکیک ئامرازیکي سەرەکییە بۆ گوشارخستنه سەر حکومەتی ناوھندی.

یەکیک له ھۆکارە سەرەکییەکانی پووخانی کۆماری ئەفغانستان، پشتبەستنی زۆری به ھاوکارییەکانی پوژاوا و بەتایبەت ئەمریکا بوو. واشنتۆن بەشیکی زۆری بوودجەیی سەربازی و مەدەنی ئەفغانستانی دا بین دەکرد؛ ئەم وابەستەیییە بەھیزە، بوو ھۆی ئەوھی حکومەتی ئەفغانستان خۆی له بەھیزکردنی توانای ناوخۆیی، خۆی بەدووور بگریت و لەگەڵ کەمبوونەوھی پشتیوانیی ئەمریکا له دواي پیککەوتنی دۆخە، بناغەکانی بەخیرایی دارما.

له سووريا، پوژیمی بەشار ئەسەد زۆر پشتی به ھاوکارییەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران و روسیا بەستبوو. مۆسکۆ و تاران به شیۆھی سەربازی و دارایی و بەوھکالەت یارمەتی مانەوھی پوژیمی ئەسەدیان دا. بەلام زۆر پشتبەستن بەم ھاوکارییانە، بوو ھۆی ئەوھی سوپای سووريا توانای بنیاتنانەوه و چاکسازی ناوخۆیی لەدەست بەدات. کاتیک ھاوکارییەکانی روسیا و ئێران کەم بوو، پیشڕهویی ئۆپۆزیسیۆن خیراتر بوو. ئەمەیش ئەوھ دەردەخات که پشتبەستنی زۆر به پشتیوانیی دەرەکی، بەبێ بنیاتنای توانای ناوخۆیی، دەبێتە لاوازییەکی ستراتییژی.

یەکیک له ھۆکارە ھاوبەشەکانی پووخان له ھەردوو ولاتدا، وەرینی مۆرالی سەربازەکان و خەلک بوو. له

ئەفغانىستان پووخانى يەك لە دواى يەك لە شارەكان و شكست لە كۆنترۆل كوردنەوھى ئەو ناوچانە، بووھ ھۆى ئەوھى ھېزە سەربازىيەكان پوھى بەرنگار بوونەوھ و بەرخۇدانى خۇيان لەدەست بەدن. زۇرېك لە سەربازەكان رېزەكانى سوپايان بەجھېشت، چونكە بىنيان حكومەت ئىرادە و تواناي ئەوھى نىيە بە جددى پووبەرووى تالبيان بېتەوھ. لە سوورباش، شكستە يەك لە دواى يەكەكانى سوپا و شكست لە كۆنترۆل كوردنى جوگرافىاي ئەو ولاتە بەتەواوھتى، مۇرالى ھېزەكانى ئەسەدى لاواز كرد. راپۇرتەكان ئامازە بەوھ دەكەن كە تەنانت ھەندېك لە سەربازەكان رەتيان كوردوھتەوھ شەر بكنە، چونكە ھېچ ھىوايەكى سەركەوتنيان نەبووھ. ئەم پرسە لەگەل كەمبوونەوھى پشتىوانى دەرەكى، بووھ ھۆى كەمبوونەوھى بەرگرىي سوپاي سووريا بە شىوھىەكى بەرچاؤ.

لە لايەكى دىكەوھ، جەنگى دەررونى و پروپاگەندەى ميدىايى، يەكېك لە ئامرازە سەركەيىەكانى تالبيان و ئۇپۇزىسيۇنى بەشار ئەسەد بوو. تالبيان بە كەلكوهرگرتن لە ئامرازە سادەكانى راگەياندن و تۇرە كۆمەلایەتییەكان سەركەوتنەكانى خۇيان گەورەتر كرد و ھەولى لاواز كوردنى ورەى ھېزەكانى حكومەتيان دا. بلاوكوردنەوھى ھەوالى پېشپروھى و سەركەوتن و لە ھەندېك حالەتدا زانيارىي ناراست، يەكېك بوو لە تەكنىكە سەركەيىەكانى تالبيان.

لە سووريا نەيارانى ئەسەد، بەتايبەت دەستەى تەحرير شام، بە كەلكوهرگرتن لە ميدىاي جىھانى و تۇرە كۆمەلایەتییەكان پروپاگەندەى بەر فراوانيان دژ بە پزىمى ئەسەد دەست پى كرد. ھەروھە ھەوليان دا لە رېگەى راکيشانى پشتىوانىي نىودەولەتى و پيشاندانى سەركەوتن و پېشپروھىيەكانيان لە بەرەى جەنگ، پشتىوانىي زياتر لە ولاتانى دەرەوھ بەدەست بەيئەن. ئەم پروپاگەندەيە لە ھەندېك حالەتدا سەركەوتوو بوو و توانىي سەرنجى جىھانى بۇ قەيرانى سووريا رابكيشيت.

يەكېك لە خالە ھاوبەشەكانى پووخانى ئەو دوو پزىمە، ھەلھاتنى سەركردەكانيان بوو. لە ئەفغانىستان ئەشرف غەنى، سەرۇكى پېشووئى ئەفغانىستان، لە مانگى ئابى ۲۰۲۱ بەخىرايى ولاتەكەى بەجى ھېشت و پەناى بۇ ئۆزبەكستان برد. ئەم كارە رېگەى بە تالبيان دا بەئاسانى بچىتە ناو كۆشكى سەرۇكايەتى و دەست بەسەر دەسەلاتدا بگرېت. ھەلاتنى غەنى، ھىماى لاوازيى حكومەتى كۆمارى ئەفغانىستان بوو و نيشانى دا كە تەنانت دەسەلاتى بالاي جىبەجىكارى ئەو ولاتەيش ھېچ ئومىدېكى بە مانەوھ و خۇراگرى نىيە. لە سوورباش ھەوالەكان باس لەوھ دەكەن كە بنەمالەى بەشار ئەسەد پەنايان بۇ پرووسيا بردووھ و خۇى ديار نەماوھ و، ئەمەيش سەختىي قەيرانى سووريا دەرەخات (تېيىنى: ئەم وتارە پېش ھەوالى پەنابەرايەتىي بەشار ئەسەد بۇ پرووسيا نووسراوھ).

بۇ ھەردوو ولات، دەولەتانى ناوچەكە رۇلېكى سەركەيىان بىنى لە ديارىكردنى چارەنووسى حكومەت و ياخيىووان. تالبيان بە كەلكوهرگرتن لە پشتىوانىي پاكستان، قەتەر، ئىران و تەنانت پرووسيا و چين، توانىي گوشارى زياتر بخاتە سەر حكومەتى كۆمارى ولاتەكەى. ئەو پالېستىيانەيش برىتى بوون لە دابىنكردنى مافى پەنابەرى و سەرچاوھى دارايى و ھاوكارىي دىپلوماسى. لە سووريا نەيارانى ئەسەد سوودمەند بوون لە پالېستىي ولاتانى نەيار، وەكوو: ئىران و پرووسيا. ئەم پالېستىيانە برىتى بوون لە دابىنكردنى چەك و مەشقى سەربازى و پالېستىي دارايى. كىپرېكىي زلھېزە ناوچەيى و نىودەولەتییەكان، بووھ ھۆى ئەوھى جەنگى ھەردوو ولات ئالۆزتر بېت.

قەيرانەكانى ئەفغانىستان و سووریا دەرى دەخەن كە پشتبەستنى زۆر بە زلھیزە دەرەكییەكان، لاوازی لە بەھیزکردنى توانا ناوخۆییەكان، بېمتانەیی خەلك بە حكومەت و وەرىنى مۆرالى سەربازى، ھۆكارى سەرەكىن بۆ پروخانى حكومەتەكان. پۆلى پروپاگەندە و شەرى میدیایى لە لاوازکردنى حكومەتەكان و بەھیزکردنى ياخیبووانىشدا، نابى پشتگوئى بخریت. ھەرچەندە بارودۆخى ئەو دوو ولاتە لە زۆر پرووھە جیاوازن، بەلام لیکچوونەكانیان دەتوانیت وانەى بەنرخ بن بۆ حكومەتەكانى دیکە، كە پرووبەرووى ھەرەشەى ھاوشیوھ دەبنەوھ.

قەيرانەكانى ئەفغانىستان و سووریا ھىماى ئالۆزى جەنگى مۆدېرن، كە ھىزى سەربازى تاكە ھۆكارى یەكلاكرەوھ نییە. فاكترە كۆمەلایەتى و سیاسى و ئابورى و میدیاییەكان پۆلیكى بەرچا و لە دیاریکردنى چارەنووسى حكومەتەكان دەگێرن. بۆ رېگړىکردن لە دووبارەبوونەوھى ئەم سیناریۆیانە، پيوستە حكومەتەكان گرنگییەكى تايبەت بە بنیاتنانى توانا ناوخۆییەكان و بەھیزکردنى متمانەى گشتى و كەمكردنەوھى پشتبەستن بە دەسلالاتە دەرەكییەكان بدەن.

سەرچاوه:

<https://www.independentpersian.com>